

از این نکته سرچشمه می‌گیرد که مسلمانانی که منکر خدا یا پیغمبر شوند، یا حکم ضروری دین را انکار کنند، در صورتی که منکر شدن آن حکم، به انکار خدا یا پیغمبر برگردد «مرتد» محسوب می‌شوند؛^{۲۵} حال آنکه چنین حکمی در خصوص مطلق احکام و موازین اسلام حاکم نیست.

یکی از موارد اختلافی در برداشت از مفهوم «ضروری دین»، این است که جهت ضروری شناخته شدن یک حکم شرعی آیا باید اجماع مسلمین را معیار قرار داد یا اجماع شیعیان را؟

در پاسخ به این سؤال بنا بر تعاریف ارائه شده باید نتیجه گرفت که از نظر بیشتر فقها ضروریات اسلام مبتنی بر نظر اجماعی تمام مسلمانان اعم از شیعه و اهل سنت است،^{۲۶} هرچند برخی حکمی را که بین اهل دین یا اهل مذهب تشیع، قطعی و مسلم باشد ضروری دین خوانده‌اند؛^{۲۷} بنابراین موضوعاتی همچون نقد تفاوت دین مسلمان و غیرمسلمان که از ضروریات فقه اسلام نیست و برخی از فرق اهل سنت و نیز برخی از فقهای شیعه در آن موضوع اختلاف نظر دارند.^{۲۸} جزء محدودیت‌های اصل ۲۷ قانون اساسی نیستند. بررسی مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی ذیل اصل ۲۴ در خصوص قید «مبانی اسلام» نیز نشان می‌دهد نمایندگان این مجلس از درج عبارت «مبانی اسلام»، ضروری دین را در نظر داشته‌اند.^{۲۹}

تحلیل نظرات و رویه شورای نگهبان درباره اصل بیست و هفت

شورای نگهبان در خصوص اصل ۲۷ قانون اساسی نظر تفسیری و مشورتی ندارد، اما در اظهار نظر درباره مصوبات مجلس شورای اسلامی در دو مورد به اصل ۲۷ اشاره شده است.

در خصوص تشکیل اجتماعات و برگزاری راه‌پیمایی‌های موضوع اصل ۲۷ قانون اساسی، تبصره ۲ ماده ۶ «طرح فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده» مصوب ۱۸ تیر ۱۳۶۶ تشکیل اجتماعات و راه‌پیمایی‌ها را آزاد اعلام کرد، ولی برگزاری آن در پارک‌ها، میداين و معابر عمومی را منوط به کسب مجوز از وزارت کشور کرد.

شورای نگهبان به آن قسمت از تبصره ۲ که راه‌پیمایی در معابر عمومی را منوط به کسب مجوز از وزارت کشور کرده بود، ایراد وارد کرد و آن را مغایر با قانون اساسی دانست. نظر شورای نگهبان بدین شرح اعلام شد: «آن قسمت از تبصره ۲ ماده ۶ که تشکیل راه‌پیمایی در معابر عمومی را منوط به کسب اجازه قبلی از وزارت کشور دانسته، با توجه به اینکه اصولاً راه‌پیمایی در غیر معابر عمومی مصداق ندارد و طبق اصل ۲۷ قانون اساسی تشکیل راه‌پیمایی بدون حمل سلاح و در صورتی که محل به مبانی اسلام نباشد،